

plaats die waarmee Knil-krijgsgevangenen naar Birma werden overgebracht.

Het meeste weten wij van het transport dat op 15 oktober '42 Priok verliet met ca. zeventienhonderd gevangenen, onder wie Wim Kan. Deze groep werd in Priok door met stokken gewapende Japanners stinkende ruimen ingeranseld. 'Hier heerst', schreef Wim Kan, 'een temperatuur van ver over de honderd graden en voortdurend vallen er dan ook mensen flauw.'¹ Er waren, toen het schip Singapore aandeed, al meer dan honderd dysenterie-patiënten (zestig ernstige mochten van boord gaan); bovendien had zich een rode hond-epidemie voorgedaan. Van Singapore ging het in zigzag-koers naar Penang. Daar bleef het schip negen dagen liggen.² 'Het leven', aldus een Nederlandse marine-officier,

'in de bloedhete ruimen van het stilliggende, zongebakerde schip is gedurende al deze . . . schijnbaar eindeloze dagen een onbeschrijflijke hel. Driekwart liter drinkwater slechts wordt er per etmaal verstrekt, terwijl elke druppel vocht uit ons lichaam transpireert. De dikke korsten rode hond, waarmede wij zijn overdekt, scheuren en barsten open. Maar omdat onze eigen lichaamsstank ondragelijk is en wij daarvoor niet kunnen weglopen, laten sommigen (zoals ikzelf) zich aan dek met zeewater afsputten, niettegenstaande de marteling der inwerking van het zoute water op onze open wonden.'³

Pas drie weken na het vertrek uit Priok werd Rangoon bereikt. Kan: 'Meer dan de helft van de krijgsgevangenen lijdt aan dysenterie.'⁴ Er waren acht doden. De overlevenden werden, alvorens aan het werk te worden gezet, in de gevangenis van Rangoon opgesloten. Het verblijf daar duurde twee-en-een-halve maand. Toen het vertrek naar het tracé van de Birma-spoorweg plaatsvond, waren van de ca. zestienhonderddertig krijgsgevangenen die Singapore hadden verlaten, omstreeks tweehonderdvijf-en-twintig bezweken: bijna één op de zeven.

Een tweede transport naar Birma met ca. duizend krijgsgevangenen, allen Nederlanders en Indische Nederlanders, vond plaats met een schip dat, nadat het Penang was gepasseerd, op volle zee een voltreffer kreeg

¹ Wim Kan en Corry Vonk: *Honderd dagen uit en thuis*, p. 35. ² Op de rede van Penang poogde een matroos te vluchten: hij liet zich langs de ankerketting in het water glijden. Daarbij werd hij betrapt. Vervolgens werd hij door elf Japanse soldaten ernstig mishandeld, waarna hij nog op het voorschip drie etmalen lang in de houding moest staan. Hij overleed in Rangoon. ³ Aangehaald in K. W. L. Bezemer: *Verdreven doch niet verslagen. Verdere verrichtingen der Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog* (1967), p. 154. ⁴ Wim Kan en Corry Vonk: *Honderd dagen uit en thuis*, p. 37.